

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Agnes Agurauja

**PÜSIVA MAKSEJÕUETUSE PÕHJUSED JA PROBLEEMID
PANKROTIMENETLUSES**

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2017

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2017
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Püsiva maksejõuetuse põhjused ja probleemid pankrotimenetluses.</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: The Reasons and Problems of Permanent Insolvency in Bankruptcy Proceedings.</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 40 leheküljest. Töö koostamisel on kasutatud 37 allikat, millele on töös viidatud.</p> <p>Lõputöö probleemiks on asjaolu, et äriühingutel puudub likviidne vara nii nõuete rahuldamiseks kui ka pankrotimenetluse kulude katteks. Seetõttu püütakse menetlusest kõrvale kalduda ning teha võlausaldajate jaoks protsess võimalikult keeruliseks.</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada püsiva maksejõuetuse põhjused ning probleemid pankrotimenetluses.</p> <p>Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Antakse ülevaade maksejõuetuse ajaloost. 2. Kirjeldatakse äriühingute kaasaegset maksejõuetust ning pankrotimenetlust. 3. Antakse ülevaade äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjustest. 4. Analüüsitakse pankrotimenetluse probleeme. <p>Töö teoreetilises osas antakse ülevaade maksejõuetuse ajaloost ning kirjeldatakse äriühingute kaasaegset maksejõuetust ning pankrotimenetlust. Töö analüüsi osas kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit, mille raames uuritakse erialast kirjandust, seadusi ning kohtulahendeid.</p> <p>Analüüsi tulemusena selgub, et äriühingute püsiva maksejõuetuse peamine põhjus on rahaliste vahendite puudujääk maksukohustuse täitmiseks, mille tulemusena võib tekkida maksuvõlg või viiakse läbi maksukontroll. Samuti võib püsiv maksejõuetus tingitud olla erinevatest ärilistest ebaõnnestumistest, näiteks paigutatakse raha mittekasumlikult. Pankrotimenetluse peamine probleem on see, et äriühingute juhtkonnal on vähene vastutus. Näiteks kasutatakse võlgadest vabanemiseks likvidaatoreid ning variisikuid, pankrotiavaldus esitatakse liiga hilja, võlgnikud ei esita tõendeid ega ole kättesaadavad ning puudub vara, millega võlausaldajate nõudeid rahuldada. Probleemi lahendusena pakuti välja see, et äriühingul ei tohiks esineda puudujääke enne, kui hakatakse ühingat võõrandama. Samuti tuleks enne juriidilise keha loomist uurida, kas juhatuse liikme endine äriühing omab võlgasid või millisel viisil lõpetati eelmise majandusüksuse tegevus.</p>	
<p>Võtmesõnad: pankrot, maksejõuetus, äriühing, pankrotimenetlus, võlgnik, võlausaldaja</p>	
<p>Võõrkeelsed võtmesõnad: bankruptcy, insolvency, trading company, bankruptcy proceedings, debtor, creditor</p>	
<p>Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Rahandusministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2017-2020.</p>	
<p>Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu</p>	
<p>Töö autor: Agnes Aguraiuja</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: Kerly Randlane</p> <p>Allkiri:</p>	
<p>Kaitsmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Uno Silberg</p> <p>Allkiri:</p>	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. MAKSEJÕUETUSÕIGUSE KUJUNEMINE	6
1.2 Maksejõuetuse ajalugu	6
1.2 Äriühingute kaasaegne maksejõuetus ning pankrotimenetlus.....	10
2. ÄRIÜHINGUTE PANKROTISTUMINE.....	18
2.1 Äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjused	18
2.2 Pankrotimenetluse probleemid	23
KOKKUVÕTE	28
SUMMARY	31
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	33
LISAD	36
Lisa 1. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti sissenõudmise erimenetluse talituse juristiga.....	36
Lisa 2. Intervjuu pankrotihalduriga	38

SISSEJUHATUS

Püsiva maksejõuetuse tekkimist mõjutavad mitmed tegurid. Tihtipeale luuakse juriidiline keha läbi mõtlemata, ehk puudub äriplaan või visioon oma eesmärkide saavutamiseks. Paljud äriühingud ei analüüsi oma tegelikku maksevõimet ning seetõttu võivad tekkida võlad, halvimal juhul minnakse pankrotti.

Tänapäeva ettevõtluskeskkonnas on vaja analüüsida, kuidas äriühingud oma majandustegevusega toime tulevad. Uurimise vajadus on tingitud ärimaailma tihedast konkurentsist, kus juba väike eksimus võib põhjustada turult lahkumise. Maksejõuetuse ennetamiseks on välja töötatud pankrotiohu analüüsid, kuid ka need ei pruugi igale ettevõtjale sobilikud olla. Seega peaks antud teemale ka teistmoodi lähenema.

Lõputöö on aktuaalne, sest äriühingud on leidnud uue võimaluse, kuidas võlgadest vabaneda. Nimelt on olemas selliseid ettevõtjaid, kelle eesmärgiks on majandusüksus likvideerida nii, et võlausaldajad ei saaks enam võlgasid sisse nõuda. Seetõttu jääb riigil saamata suur osa tulust. Samuti tegutsevad juhatuse liikmena niinimetatud variisikud, kelle abil püütakse varjata, kuidas pankrotti on mindud.

Lõputöö teema uudsus seisneb selles, et töös käsitletakse maksejõuetuse tekke põhjuseid kohtupraktikast, samuti uuritakse erinevatest aspektidest probleeme pankrotimenetluses. Sellisel kujul pole teadaolevalt uuringuid läbi viidud. Kuna Maksu- ja Tolliameti (edaspidi MTA) uus strateegia keskendub peamiselt ettevõtjate nõustamisele, siis antud töö pakub lahendusi, kuidas selline lähenemine aitaks äriühingutel parandada maksekäitumist ning pankrotimenetluses hoolsuskohustuse täitmist.

Lõputöö uuritavaks probleemiks on asjaolu, et äriühingutel puudub likviidne vara nii nõuete rahuldamiseks kui ka pankrotimenetluse kulude katteks. Seetõttu püütakse menetlusest kõrvale kalduda ning teha võlausaldajate jaoks protsess võimalikult keeruliseks. Teema valiku põhjuseks on eelkõige veendumus, et püsiva maksejõuetuse põhjuseid ning pankrotimenetluse probleeme peaksid kõik ettevõtlusega tegelevad isikud teadma, et osata kriisiolukordades käituda.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada püsiva maksejõuetuse põhjused ning probleemid pankrotimenetluses. Töö eesmärgist lähtuvalt on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Antakse ülevaade maksejõuetuse ajaloost.

2. Kirjeldatakse kaasaegset maksejõuetust ning pankrotimenetlust.
3. Antakse ülevaade äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjustest.
4. Analüüsitakse pankrotimenetluse probleeme.

Lõputöös kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat. Andmekogumise meetodina analüüsitakse erialakirjandust, nii eesti- kui ka inglisekeelseid allikaid. Samuti analüüsitakse teemaga seonduvaid seadusi ning kohtulahendeid. Selleks, et analüüsida probleeme pankrotimenetluses, töötatakse läbi teemakohane materjal ning viiakse läbi intervjuud MTA juristi ning pankrotihalduriga.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis on omakorda jagatud kaheks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade maksejõuetuse ajaloost. Kirjeldatakse erinevate ajastute maksejõuetusi ning kuidas ajalooperioodid on kujundanud kaasaegse pankrotisüsteemi. Esimese peatüki teises alapeatükis kirjeldatakse äriühingute kaasaegset maksejõuetust ning pankrotimenetlust. Lisaks mõtestatakse lahti maksejõuetuse ja pankroti mõisted ning kirjeldatakse pankrotimenetluse protsessi.

Teise peatüki esimeses alapeatükis antakse ülevaade äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjustest. Selleks analüüsitakse asjakohaseid pankrotimenetlusega seotud kohtulahendeid. Maksejõuetuse põhjustest annavad ülevaate ka MTA juristi ning pankrotihalduriga läbi viidud intervjuud. Teises alapeatükis analüüsitakse pankrotimenetluse probleeme ning pakutakse välja võimalikke lahendusi olukorra parandamiseks. Selleks analüüsitakse teemakohaseid allikaid ning läbi viidud intervjuusid.

1. MAKSEJÕUETUSÕIGUSE KUJUNEMINE

1.2 Maksejõuetuse ajalugu

Maksejõuetuse ja pankroti mõiste ei ole aktuaalne ainult tänapäeval, vaid nende ajalugu ulatub kaugemale. Erinevatel ajastutel mõeldi välja viise, kuidas tegeleda lootusetus seisus majandusüksuse või võlgades inimesega. Kindlasti on mineviku sündmustel olnud tähtis roll maksejõuetusõiguse kujunemisel. Seega maksejõuetuse ajalugu aitab antud teemat paremini mõista.

„Pankrot“ on maailma kaubanduses üks enim kardetud sõnu. Selle all mõistetakse üldiselt finantsilist hävingut või surma (Tabb, 2014, p. 1). Pankroti mõiste pärineb keskaegsest Itaaliast, kus tegutsesid rahavahetajad, hoiustajad ning laenuandjad (Manavald, 2008, lk 3). Pankrot mõtestati lahti selliselt, et kaupmehe lootusetu varaline seis põhjustas tema maksejõuetuse (Safley, 2013, p. 3). Ladina keeles tähendab sõna „*bancus*“ loendajat ja „*ruptus*“ katki minemist. Ehk keskaja kaupmees, kes murdis katki oma kauplemise, oli ärimaailmast väljas. Teise variandi kohaselt mõtestatakse lahti prantsuse keelsed sõnad „*banque*“, mis tähendab istepinki ning „*route*“ jälge. Seega hävinenud kaupleja kaotas oma kauplemise pingi jälgi jätmata. (Tabb, 2014, p. 1) Selgub, et pankroti tähendust seostati ladina ja prantsuse keeles kaupmeestega, kes kukkusid oma äritegevuses läbi.

Juba antiikajal eksisteerisid süsteemid, kuidas tegeleda maksejõuetustega. Selleks kasutati erinevaid karistamise viise. Näiteks piinati inimesi ja pandi võlavanglatesse, et oma tegude eest vastutada. (Gratzer & Stiefel, 2008, p. 5) Kreeka ajaloo varajastel aastatel viis maksejõuetus pered pärisorjuseni. Inimeste õigused olid piiratud ning igäüks pidi vaeva nägema oma vabaduse nimel. 451. aastat enne Kristust tapsid, orjastasid ning vangistasid võlgnikke roomlased. Nende reaktsiooniks oli raev ja meelepaha, mida pankrot kutsus esile võlausaldajate seas. (Wood, 2007, pp. 13-14) Seega varajane maksejõuetus oli kindlakäeliselt reguleeritud. Kui inimene sattus majanduslikult raskustesse, võis ta kaotada vabaduse, halvemal juhul ka oma elu.

Roomlased arendasid peale Kristust välja palju realistlikuma pankrotimenetluse võlausaldajate kasuks. Uus leping andis võlgnikele rohkem vabadusi, hoolimata sellest, et vangistust ei kaotatud. Esimesena taastus pankrotiõigus renessansi ajastul Põhja-Itaalia linnades. Sealt sai alguse ka Euroopa laenumajandus ning loodi esimesed pangad. Siiski oli Itaalias pankrotimenetlus kriminaliseeritud. Selleks, et võlgnikele õppetund anda, kasutati samuti

piinamist, et teada saada vara asukoht. (Wood, 2007, pp. 13-14) Hoolimata sellest, et pankrotiõigus hakkas peale Kristust taastuma, karistati võlgnikke surmanuhtluse, vangistuse ning piinamisega veel mitmeid sajandeid.

Juba 16. sajandil kirjutati Augsburgi kroonikas ühest kurikuulsast pankrotivõlgnikust. Ta tegi keerulisi tehinguid äripartneritega, mis viisid ta pankrotti. Selle tulemusena tekkisid kohtuvaidlused, mis lõppesid ta pere ning paljude võlausaldajate jaoks hävinguga. Sellel sajandil kerkisid esile ka mitmed majanduslikud ja sotsiaalsed probleemid, samuti isiklik ebaedu. (Safley, 2013, pp. 1-2) Siinkohal võib paralleele tõmmata tänapäevaga, kus üksikisiku pankrot mõjutab suuresti ka tema perekonda. Kaotatakse kõige väärtuslikum vara ning majandusliku ebaeduga kaasneb ka halb maine ühiskonnas.

Keskaja Inglismaa maksejõuetused olid huvitatud eelkõige üksikisikust. Võlausaldajad sõltusid ainult iseendast. Kuna nad pidid tegutsema individuaalselt, siis puudus viis kulude jagamiseks. Maksejõuetusega tegeleti kolmel viisil (Finch, 2002, pp. 8-11):

1. Sunniti karistama pankrotis olevaid isikuid.
2. Sooviti korraldada vara haldamist nii, et omavahel võistlevaid võlausaldajaid koheldakse õiglaselt.
3. Loodeti, et pankrot taastab inimese varasema elukorralduse.

Võlausaldajad hakkasid ühise eesmärgi nimel tegutsema 1542. aastal, kui jõustus esimene Inglise pankrotiseadus. Elizabethi seadusandlus juhtis tähelepanu pankroti tähendusele just kaupmeeste seas, kes teenisid elatist ostmise ja müümisega. Seega ettevõtlusega mitte tegelevad isikud ei saanud minna pankrotti. Kuid riigiõiguses esines ka mitmeid puudusi. Näiteks võlgnikke pandi vangi võlausaldaja palvel ilma, et teiste huvisid oleks arvesse võetud. (Finch, 2002, pp. 8-11) Tänapäeval saavad pankrotti minna ka füüsilised isikud, kes ei tegele ettevõtlusega. Näiteks kui inimene on võtnud suure pangalaenu, mida ta ei suuda tagasi maksta, samuti kui puudub selle jaoks vara olemasolu.

Mõned sajandid edasi kriminaliseeriti maksejõuetus pankrotistunud ettevõtjatele ning neid karistati surmanuhtlusega. Sellist tagajärge kasutati siis, kui avastati, et on tegutsetud pettuslikul viisil. Teise arvamuse kohaselt võis pankrotisüsteem olla ka võlausaldajate manipulatsioon ühiskonnale. (Finch, 2002, pp. 8-11) Seega enne 16. sajandit pandi rõhku eelkõige üksikisiku pankrotile. Inimene pidi vastutama oma tegude eest ise, samuti ei teinud

võlausaldajad omavahel koostööd. Sajand edasi olukord muutus ning vastutusele võeti kaupmehi, kelle eesmärk oli tulu teenida.

Euroopa oli kaua aega eemal hästi toimivast pankrotisüsteemist ning see hakkas arenema alles siis, kui jõudis kätte keskaja kaubanduslike linnade jõukas periood. Võlgnike keerulisi tingimusi võrdsustati võlausaldajate vargusega. Samas maksejõuetut inimest võrdsustati petturiga ning selle tulemusena püüti varjata, kuidas tegelikult pankrotti on mindud. (Gratzer & Stiefel, 2008, pp. 5-7) Ka tänapäeval on pankrotihalduritel raske tuvastada, millal tekib püsiv maksejõuetus, sest võltsitakse dokumente või varjatakse tegelikke tehinguid.

Keskaja Hispaanias hakkas pankrottidega tegelema riigikohus. Seevastu võlausaldajad tahtsid tegeleda pankrotistumisega ise. Prantsusmaal toimus suur edasimineku 1673. aastal, kui loodi esimene äriseadustik. Seda rakendati peamiselt kaupmeestele ning sellel puudus võlgnike heakskiit. Seadused olid Napoleoni surve all ning kohtutel oli suur võim vahistamiseks võlgnikke. 1889. aasta Prantsuse seaduses tutvustati esimest korda ka sundlikvideerimist. (Wood, 2007, pp. 15-19) Selgub, et Euroopa maksejõuetusõigus arenes välja keskajal, kui toimusid mitmed muutused, näiteks tekkisid jõukad kaubanduslikud linnad.

19. sajandil hakkasid vanglakaristused kaduma ning majanduslike ebaõnnestumise põhjustest tekkis selgem arusaam. Paljudes riikides loodi kaasaegsed pankrotiseadused. (Gratzer & Stiefel, 2008, pp. 5-7) Mitmed arengud toimusid ka äriõiguses, kuna loodi esimesed firmad. Äriühingutel tekkisid suured läbirääkimiste võimalused ning karistada tohtis ainult ühingute juhte. (Wood, 2007, pp. 15-19) Tänapäeva ühiskonnas esineb samuti olukordi, kus maksejõuetuse tekitamise eest võetakse vastutusele just äriühingute juhatuse liikmeid. Maksejõuetus mõjutab ka teisi töötajaid, kes võivad kaotada tänu juhi vigadele oma töökoha.

Samal ajal kaotati ka ettevõtjate ja mitte-ettevõtjate vahe tegemine ning pankrotimenetlus tuli avalikuks ka tavalistele kodanikele. Nii üksikisikute kui ka ettevõtete pankrotimenetlustega hakati tegelema kohtutes erinevate reeglitega. (Finch, 2002, pp. 8-11) 19. sajandi lõpus peeti maksejõuetuse põhjusteks sageli soovimatuid omadusi nagu näiteks uhkus ja auahnus. Hiljem hakati maksejõuetuse tekke põhjust nägema rohkem majandusliku ebaeduna. Ettevõtetal oli lihtsam alustada uut äri pärast pankrotistumist. (Gratzer & Stiefel, 2008, pp. 5-7) Selgub, et alates 19. sajandist pärinevad meie kaasaegsed maksejõuetused.

Kuni 20. sajandini esines mitmeid vastuseise ettevõtte ja üksikisiku maksejõuetuse vahel, mis kajastuvad ka tänapäeva seadustes. Sellest ajast rajati ka mitmed komisjonid ning jõustusid

esimesed õigusaktid. Rohkem muudatusi toimus alates 1973. aastast, kus suurenes ka äriühingute arv. Samuti tõid üksikud ebaõnnestumised kaasa pikaajalise majanduslanguse ning kõrge inflatsiooni. Samuti esines paljudel õigusnormidel puudusi ning maksejõuetus ohustas inimesi üha enam. (Fletcher, 2009, pp. 15-25)

1975. aasta aruandes pöörasid britid tähelepanu paljudele kitsaskohtadele pankrotiseaduses. Aasta hiljem loodi Maksejõuetusõiguse Läbivaatamise Komitee, mille ülesandeks oli üle vaadata pankrotiseadus, koostada põhjalik maksejõuetuse süsteem ning korraldada firmade likvideerimised. (Fletcher, 2009, pp. 15-25) Ilmselt olid eelmise sajandi suurenenud maksejõuetused tingitud ka sellest, et maailm oli sõjalises konfliktis ning inimestel oli raske taastada oma endine elukorraldus.

2000. aastal oli Ühendkuningriikide valitsuse peamine kavatsus oma kultuur päästa. Inglise traditsioonilisi hoiakuid taheti ümber kujundada maksejõuetu ettevõtte või eraisiku suunas. Inglise majandus hakkas jäljendama USA oma nii, et ettevõtlik ühiskond peaks olema samuti õitsengus. 2002- 2006. aastatel suurenes üksikisikust võlgnike arv, seevastu äriühingute maksejõuetuse tase jäi peaaegu stabiilseks. (Fletcher, 2009, pp. 15-25)

Maksejõuetuse arengu alguseks Eestis võib lugeda taasiseseisvumisaega, kus hakati välja töötama pankrotiseadust. Enne seda toimusid küll pankrotimenetlused, kuid kohaldati Venemaa seadusi. (Varul, 2013, lk 234-235) Samuti kasutati sõjaeelses Eestis maksejõuetuse ja insolventsuse termineid samaaegselt. Mõlemad tähendasid, et isikul ei olnud piisavalt vara oma kohustuste täitmiseks. (Manavald, 2008, lk 4) Taasiseseisvunud riigil oli vaja uut seadust majanduse arenguks, kuid samas puudusid teadmised ja kogemused maksejõuetuse valdkonnast. Arvati, et pankrotiseadust tuleb hakata süstemaatiliselt analüüsima ja parandama praktika käigus. (Varul, 2013, lk 234-241)

1992. aasta seaduses pöörati peamine tähelepanu võlausaldajate huvide kaitsmisele, kuid edaspidi hakati rohkem väärtustama ka võlgnike kaitset. Pankrotiseaduse muudatused on tingitud õiguse üldisest arengust ning uute seaduste vastuvõtmisest. Maksejõuetuse arengut on mõjutanud ka Riigikohtu praktika. Lahendid on kaasa aidanud pankrotiseaduse ühetaolisele kohaldamisele. Arengule on kaasa aidanud ka mitmed teadustööd, kus on uuritud maksejõuetuse lahendamise eri võimalusi. Ükski seadus pole täiuslik, seega on õigusakte vaja pidevalt muuta ning täiendada. Tuleb arvestada rakendamispraktikas tekkinud probleemidega ning rahvuslike arengusuundadega. (Varul, 2013, lk 234-241)

Kokkuvõttena selgub, et maksejõuetuse areng on läbinud erinevaid ajalooperioode, mis on aidanud kujundada tänapäeva õigusi ning seadusi. Pankroti mõiste on pärit keskajast, kus tegutsesid kaupmehed ning rahavahetajad. Antiikajal oli kõige populaarsem karistus võlavangla, mis eksisteeris mitmeid sajandeid. Algselt said pankrotti minna ainult üksikisikud, samuti tegutsesid võlausaldajad individuaalselt. Hiljem rõhutati rohkem koostööle ning vastutusele võeti tulu teenivad kaupmehed. Euroopa maksejõuetuse arengu alguseks võib pidada keskaega, kuna linnades tegutsesid juba jõukamad kaupmehed. 19. sajandi pankrotid panid aluse tänapäeva maksejõuetustele. Kuna maailm oli pingelises olukorras, ohustas majanduslik ebaedu inimesi üha enam. Eestis hakkas maksejõuetus arenema taasiseseisvumisajal kui loodi esimene pankrotiseadus. Algselt esines küll mitmeid puudusi, kuid arengule on kaasa aidanud Riigikohtu praktika, teadustööd ning mitmed rahvuslikud arengusuunad.

1.2 Äriühingute kaasaegne maksejõuetus ning pankrotimenetlus

Maksejõuetused ja pankrotimenetlused on ärimaailma ühed lahutamatud osad, mida üldiselt püütakse vältida. Üldise arvamuse kohaselt lõpetab püsiv maksejõuetus juriidilise isiku tegevuse. Tegelikult on pankrotistumise protsess samuti pika etapiline ning selle tähendust võiks mõista ärimaailmas tegutsev inimene.

Kõigepealt tuleks vahet teha füüsilise ja juriidilise isiku maksejõuetustel. Näiteks füüsilisel isikul võib maksejõuetuse põhjuseks olla olukord, kus isik ei tasu õigeaegselt ära laenumakseid ning võlgnevused aina suurenevad. Samuti vastutab füüsiline isik võlausaldajate ees kogu oma varaga. Juriidilisel isikul võivad tekkida võlgnevused MTA ees või äriühing ei tasu äripartneritele saadud kauba või teenuse eest õigeaegselt. Kindlasti ei võrdu tasumata arved kohe püsiva maksejõuetusega. Tuleb silmas pidada ka seda, et juriidilise isiku maksejõuetuse ilmnemisel, võidakse vastutusele võtta ka füüsiline isik. Seda näiteks olukorras, kus äriühingu raamatupidaja või juhatuse liige on otseselt seotud makseraskuste tekitamisega. (Piiroja, 2009, lk 11-101) Antud töös käsitletakse juriidilise isiku maksejõuetust äriühingu kontekstis.

Tabelis 1 on näidatud Eesti maksejõuetuste statistikat viie aasta lõikes. Selgub, et maksejõuetusi on aastatega vähemaks jäänud. Samuti on näha, et tunduvalt rohkem on neid äriühinguid, kellele pankrot välja ei kuulutatud. Ehk need ühingud läksid likvideerimisele, kuna ettevõtte varade tase oli liiga madal, et katta pankrotiprotsessi kulusid (Creditinfo, 2017, lk 4). Eelmisel aastal oli pankrotistumise tase kõigi aegade madalaim. Selle üheks põhjuseks võib olla see, et mitmed püsiva maksejõuetuse tunnustega äriühingud võivad pankrotimenetlusest kõrvale kalduda.

Teine põhjus võib olla see, et Eesti majanduslik olukord on hakanud paranema ning inimesed on teadlikumad.

Tabel 1. Maksejõuetused Eestis viie aasta lõikes (Creditinfo, 2017, lk 5; autori koostatud)

Aasta	Pankrotiavalduste arv	Pankrot jäeti välja kuulutamata	Pankrot kuulutati välja
2012	495	348	147
2013	459	308	151
2014	428	276	152
2015	376	229	147
2016	335	203	132

Maksejõuetust ei saa käsitleda ainult pankroti kontekstis, seega tuleks nendel mõistritel vahet teha. Maksejõuetus on laiem kui pankrot, ehk kõik maksejõuetuse juhud ei pruugi viia pankrotini. Majanduslikus mõttes käsitletakse pankrotti kui menetluslikku vahendit maksejõuetuse ületamiseks. Menetluse kaudu soovitakse vabaneda võlgnikest, kas likvideerides neid või muutes uuesti maksejõuliseks. Maksejõuetuse ületamine on seevastu majanduslik eesmärk, mille tulemuslikkust tuleks hinnata majanduslike näitajate kaudu. Seega probleemide tekkimisel tuleks rääkida ühtsest maksejõuetusõigusest pankrotiõiguse asemel. Samuti võiks lisaks pankrotimenetlusele olla ka mitmeid võlgniku päästmise menetlusi nagu näiteks juhtimise ülevõtmine, lepitusmenetlus, kokkulepe võlausaldajatega ning palju muud. (Manavald, 2008, lk 1-2)

Seega maksejõuetust saab seostada ka majandustegevuse jätkamisega. Selleks on antud äriühingutele võimalus ühingut tervendada ehk saneerida. Saneerimise abil rahuldatakse võlausaldajate nõuded võlgniku äritegevuse jätkamise kaudu. (Manavald, 2008, lk 8) Samuti on äriühingul uuesti võimalus saavutada kasumlik ning jätkusuutlik tegutsemine. Saneerimismenetlus annab äriühingule vajaliku aja, et saaks võlausaldajatega pidada läbirääkimisi nõuete ajatamiseks või vähendamiseks. Äriühingu tegevuse suunamiseks koostatakse saneerimiskava, mis võimaldab majanduslikud raskused ületada. (Niklus, 2008, lk 376) Kohus algatab saneerimismenetluse, kui äriühingu poolt esitatud saneerimisavaldus vastab nõuetele. Samuti peab ettevõtja tõestama, et tulevikus tekib tõenäoliselt tema maksejõuetus ning ühingu jätkusuutlik majandamine on pärast tervendamist võimalik. Menetlust ei algatata

juhtudel, kui äriühinguga tegeletakse pankrotimenetluses ning ühingule tehakse kohtumäärus sundlõpetamise kohta või eelmisest saneerimismenetlusest ei ole möödunud kaks aastat. (Saneerimisseadus, 2017)

Maksejõuetusmenetluses ei saa paralleele tõmmata saneerimisseadusega, kuna seal puuduvad teatud tingimused, milles maksejõuetusmenetluses on viidatud. Näiteks ei saa saneerimise puhul rääkida avalikust menetlusest. Küll aga sarnanevad maksejõuetusmenetlusele mõned riigisiseseid õigusaktid nagu tsiviilkohtumenetluse seadustik, pankrotiseadus, võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus. (Jürgenson & Torga, 2015, lk 624-635) Seega võib öelda, et maksejõuetusõigus puudutab mitmeid erinevaid seadusi ning menetlusi.

Maksejõuetuse tekitamise puhul tuleks vaadata, kas seda on tehtud tahtlikult või tahtmatult. Tahtlik maksejõuetus on äriühingute soov olemasolevaid ja tulevikus tekkivaid kohustusi mitte täita. Näiteks ettevõtte tahab asutada mingi petuskeemi, mille eesmärk on kuritegu. Tahtmatu maksejõuetus ilmneb siis, kui mingi sündmuse tulemusel tekivad ootamatult makseraskused või see kujuneb välja pika aja jooksul. Tahtliku ja tahtmatu maksejõuetuse vahe seisneb selles, et ühe puhul tegutsetakse teadlikult, kuid teisel juhul seda ette ei nähta. Ootamatu maksejõuetus on samuti ühingu juhtisiku surm, loodussündmusest tuleneb tegevuse seiskumine ning ettevõtte varade arestimine. (Riigikantselei, 2010) Seega on oluline, et ettevõtjad näeksid riske ette ning oskaksid sellistes olukordades käituda.

Maksejõuetuse puhul on oluline ka objektiivsus ning subjektiivsus. Maksejõuetuse objektiivne kindlakstegemine tugineb tõenditele, milleks on juba eelnevalt mainitud raamatupidamisdokumendid. Subjektiivse maksejõuetuse kindlakstegemine sõltub konkreetsest juhatuse liikmest ning äriühingu suuruselt. Äriühingu juhatuse liige peab olema kursis ettevõtte majandusliku olukorraga ning makseraskuse püsivuse hindamisel arvestama äritegevuse eripäraga. Püsiva maksejõuetuse ilmnemisel on tal kohustus hoiduda äriühingu eest edasiste maksete tegemisest. Nii aidatakse säilitada vara, mis aitab pankrotimenetluse kulusid katta. Mõned maksed on siiski õigustatud nagu näiteks töötajate palgad ja üüriarvete tasumine. Nende tegemata jätmine võib ohustada vara säilimist ning kahjustada võlausaldajate huve. (Toom, 2014, lk 1-5)

Teada saamaks, kas äriühingul on pankrotioht, tuleks kindlaks teha, kas maksejõuetus on püsiv või ajutine. Selleks peab arvestama kõikide majandustegevuste eripäradega. Nõudmised ei saa olla samad eri suuruste äriühingute puhul. Väiksemal äriühingul võib tegevuse jätkamist mõjutada juba minimaalse suurusega võlgnevus. Suurema ühingu puhul oleks samasuguse

võlgnevuse korral tegemist kõigest ajutise makseraskusega. Pankrotihalduril on raske aru saada, millal äriühing muutub maksejõuetuks, sest ei olda jooksvalt kursis ühingu majandustegevusega. Samuti ei pruugi pankrotihalduril olla ligipääsu kõikidele dokumentidele, mille põhjal hinnata maksevõimet. (Toom, 2014, lk 1-5) Selgub, et püsiva maksejõuetuse kindlakstegemine võib osutada pankrotimenetluse kõige keerulisemaks osaks, kuna äriühingute suurus mõjutab maksejõuetuse teket.

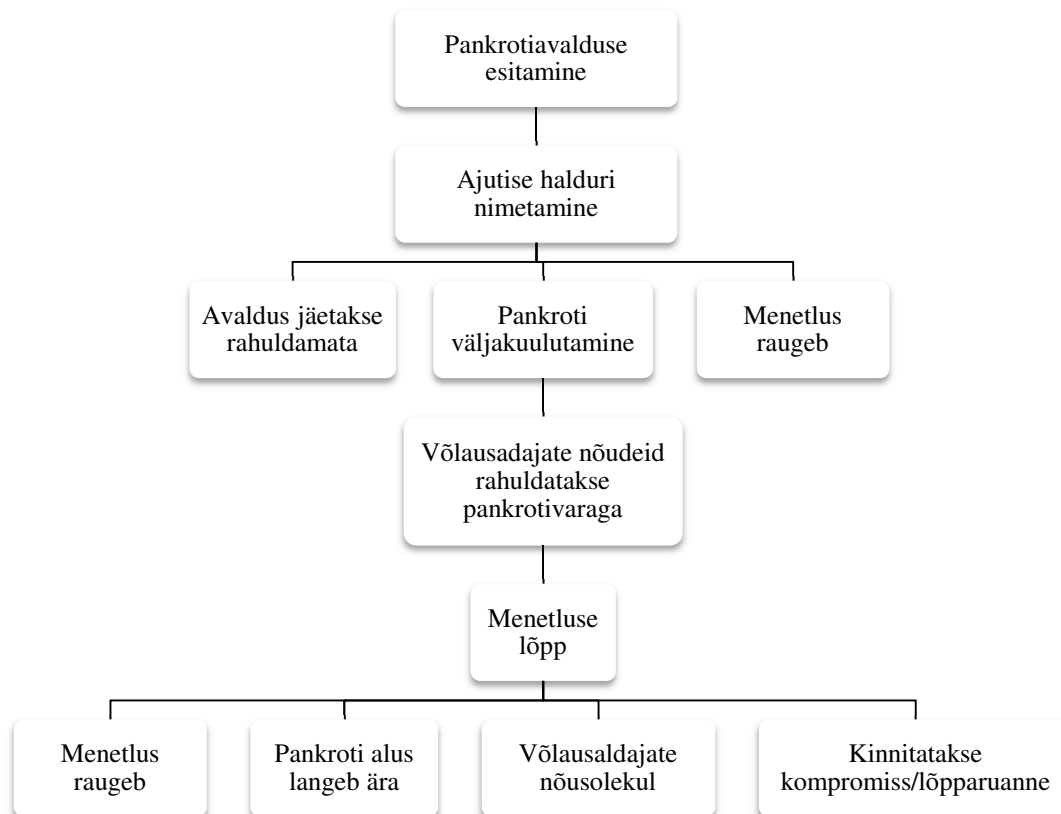
Enne pankrotimenetluse kirjeldamist tuleks pankroti tähendusest aru saada. Eesti õigekeelsussõnaraamatu järgi tähendab pankrot lootusetut maksejõuetust (Eesti Keele Sihtasutus, 2013). Eesti pankrotiseaduse kohaselt on pankrot püsiv maksejõuetus, mis on välja kuulutatud kohtumäärusega, kui ei suudeta rahuldada võlausaldajate nõudeid (Pankrotiseadus, 2017). Seega käsitletakse maksejõuetust ka pankroti kontekstis ning pankrotiseaduse alusel. Praeguses pankrotiseaduses ning õigusteadlaste kirjutistes on enamasti reguleeritud menetlusnorme, majanduslikku külge on suhteliselt vähe. Samuti ei ole selgelt sõnastatud menetluse eesmärki. (Manavald, 2008, lk 1-2)

Pankrotimenetluses on osalisteks pankrotihaldur, võlgnik, võlausaldaja, üldkoosolek, pankrotitoimkond ning kohus. Pankrotihaldur on eraõiguslik menetleja, kes on sõltumatu võlgnikust ja võlausaldajast. (Aleksand, 2004, lk 7-28) Võlausaldajaks on iga isik, kellel on võlgniku vastu nõue (Aleksand, 2004, lk 7-28). Samuti tuleks vahet teha ajutisel pankrotihalduril ning pankrotihalduril. Ajutine pankrotihaldur määratakse menetluse alguses ning tema peab välja selgitama võlgniku varad ja kohustused ning andma hinnangu äriühingu edasiseks tegutsemiseks (Varusk, 2008, lk 1). Pankrotihaldur aga määratakse pärast pankroti väljakuulutamist. Tema teeb pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja muid toiminguid, näiteks korraldab vara müüki (Pankrotiseadus, 2017).

Pankrotiavaldus esitatakse nii võlausaldaja kui ka võlgniku poolt (Varusk, 2008, lk 1). Pankrotivõlgnikuks on nii füüsiline kui ka juriidiline isik. Erinevalt füüsilisest isikust on juriidilisel isikul kohustus esitada pankrotiavaldus, kui tekib püsiv maksejõuetus. (Välja, 2013, lk 20) Lisaks sätestab äriseadustik reegli, mille kohaselt tuleb juhatusel esitada avaldus kohtule viivitamatult, kuid mitte hiljem kui 20 päeva jooksul maksejõuetuse ilmnemisel (Äriseadustik, 2017). Samuti peab võlgnik avalduses lahti seletama maksejõuetuse põhjused ja võlanimekirja, võlausaldaja peab tõendama oma nõude olemasolu. Mõnikord esitatakse pankrotiavaldus kergekäeliselt, loodetakse väiksema kuluga ja kergema vaevaga nõudeid rahuldada. (Varusk, 2008, lk 1)

Menetluse osapooled peaksid arvestama sellega, et ühe pankrotiavalduse esitamine võib kaasa tuua ka teisi avaldusi. Võlgnikul võib korraga esitatud võlanõudeid raske täita ning seejärel tekib pankrotioht. Seega peaks võlgnik pankrotiavalduse esitamisel võlausaldajaga kokkuleppeid sõlmima, näiteks pikema maksegraafiku tegema. Võlausaldaja peaks läbi mõtlema, kas avalduse esitamine on mõistlik, võib toob see kaasa hoopis lisakulusid. Näiteks ei pruugi võlgnikul pärast pankroti väljakuulutamist olla piisavalt vara, et kõiki nõudeid rahuldada. (Piroja, 2009, lk 19-21) Seega peaks nii võlgnik kui ka võlausaldaja enne avalduse esitamist kaaluma erinevate võimaluste vahel, mis konkreetse äriühingu puhul sobivam oleks.

Joonis 1 kirjeldab pankrotimenetluse protsessi. Pankrotimenetlus on sageli üsna pikk ja põhjalik menetlus, mis võib kesta mitmeid aastaid. Antud joonis on pankrotimenetluse protsessina võtnud kokku lühidalt ning näitab peamisi etappe, mida läbitakse pankrotimenetluse käigus.

Joonis 1. Pankrotimenetluse protsess (autori koostatud)

Pankrotimenetluse algatamine ei võrdu pankroti väljakuulutamisega. Sellele järgneb uurimisperiood, mille käigus peab ajutine pankrotihaldur välja selgitama püsiva maksejõuetuse põhjused. Ajutise pankrotihalduri määrab kohus menetluse alguses. Juhatuse liikmetel on kohustus anda haldurile vajalikku teavet ja dokumente, samuti peavad nad olema

kättesaadavad. (Kaljurand et al. 2005, lk 148-150) Äriühingu maksevõimelisuse hindamiseks tuleks analüüsida ühingu finantsseisu. Üheks oluliseks näitajaks on nõuete rahuldamine, ehk kas suudetakse aruandeperioodi lõpul ära maksta kõik lühiajalised võlgnevused. Hea ülevaate annab maksevõimelisusest bilanss, kasumiaruanne ning rahavoogude aruanne. Just viimane näitab ainsana ettevõtte maksevõime hetkeseisu. (Piiroja, 2009, lk 11-101) Seega on oluline, et äriühing säilitaks oma raamatupidamisdokumente just sellisel kujul, mis võimaldaks nendest ka aastaid hiljem hea ülevaate saada.

Kohus peab enne pankroti väljakuulutamist arvestama ka ajutise pankrotihalduri aruannete ja arvamustega. Võlgniku püsiva maksejõuetuse tuvastamisel kuulutab kohus välja pankroti. Seejärel määratakse pankrotihaldur ning teavitatakse võlausaldajaid, kes peavad esitama oma nõuded võlgniku vastu. (Aleksand, 2004, lk 83-85) Võlgniku vara muutub pankrotivaraks, millega rahuldatakse nõudeid (Aleksand, 2004, lk 83-85). Pankrotivara on võimalik ka tagasi võita. Ehk kohus tunnistab kehtetuks võlgniku tehingu, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist, kui see kahjustab võlausaldajate huve. Pankrotivara müümisel tuleks seda teha kõige kasumlikumal viisil ning nõudeid menetletakse lähtudes võrdse kohtlemise printsiibist. (Piiroja, 2009, lk 50) Kui juriidiline isik pankrotimenetluses lõpetatakse, siis on likvideerijaks pankrotihaldur. Kui pankrotimenetlus on lõppenud, peab ka likvideerimine läbi olema. Juriidilist isikut ei likvideerita, kui menetlus lõpetatakse kompromissi tõttu või kui võlgnik ei ole püsivalt maksejõuetu. (Pankrotiseadus, 2017)

Pankrotimenetluse tähenduses tähendab kompromiss võlgniku ja võlausaldaja vahelist kokkulepet, mis seisneb võlgade vähendamises või tasumise tähtaja pikendamises. Võlausaldajate üldkoosolek või pankrotitoimkond võib haldurile anda ülesandeks töötada välja kompromissettepanek pärast pankroti väljakuulutamist. Ettepanekus määratakse, mis ulatuses ja tähtpäevaks tasutakse võlad, samuti võidakse esitada majandustegevuse jätkamise ning tervendamise kava. Kompromiss tehakse, kui selle poolt hääletab võlausaldajate koosolekul vähemalt pool kohalviibivatest. Kui kohus kompromissi kinnitab, tehakse selle kohta määrus ning pankrotimenetlus lõppeb. Võlgniku vara müük lõpetatakse, kuid tal on kohustus tasuda massikohustused ning menetluse kulud. (Pankrotiseadus, 2017)

Kui pankrotimenetluse käigus selgub, et võlgnikul puudub vara kulude hüvitamiseks ning puudub ka vara tagasivõitmise võimalus, lõpetab kohus menetluse raugemise tõttu. Raugemine võib toimuda nii enne kui ka pärast pankroti väljakuulutamist. Juriidiline isik lõpetatakse pankrotimenetluse raugemisel, samuti taastub enne menetluse algatamist olnud õiguslik

olukord. (Piiroja, 2009, lk 51-83) Kui pankrot raugneb pärast selle väljakuulutamist, peab haldur esitama kohtule aruande, mis sisaldab andmeid pankrotvara, väljamaksete ning pandieseme müügi kohta. Samuti peab haldur aruandes märkima iga võlausaldaja tunnustatud nõude osa, kohtukulud ning maksejõuetuse tekkimise põhjuse. Kohus peab raugemise otsustamisel olema veendunud, et võlgnik on maksejõuetu, samuti peab puuduma pankrotimenetluse kulude katteks vara ning selle tagasivõitmise võimalus. (Riigikohus, 2008, lk 3-4)

Pankroti väljakuulutamisel tuleks välja selgitada, kas võlgnik on vastutav maksejõuetuse tekitamise eest. Vastutava isiku leidmiseks peab kindlaks tegema, kas maksejõuetuse on põhjustanud kuritegu või juhtimisviga. Kui pankrotimenetluses ilmneb, et võlgnik on seoses maksejõuetuse tekitamisega pannud toime kuriteo, siis kohaldatakse kriminaalvastutust. Tuleb silmas pidada, et pankrotikuriteos süüdi mõistmiseks peab eelnevalt olema pankrot välja kuulutatud või menetlus raugemise tõttu lõpetatud. (Varul, 2003, lk 449-453)

Karistusseadustik sätestab kaks kuritegu: vastutus maksejõuetuse tekitamise kui ka pankrotimenetluses kohustuste mittetäitmise eest. Võlgnik põhjustab tahtlikult maksejõuetuse, kui ta vähendab oma maksevõimet, hävitab vara või paigutab selle välismaale, samuti kui ollakse teadlik, et kahjustatakse võlausaldajate huve. Pankrotimenetluse üheks olulisemaks kohustuseks on teabe andmise kohustus. Seega on sätestatud ka kohustuste mittetäitmise kuritegu juhul, kui võlgnik varjab oma vara või võlgasid, samuti kui esitatakse valeandmeid. (Varul, 2003, lk 449-453)

Nagu eelpool mainitud, võib pankrotimenetluses kuriteona käsitleda ka juhtimisviga. Sellisel juhul peab maksejõuetuse põhjuseks olema juhtorganite liikmete poolt oma kohustuste rikkumine tahtlikult või raskest hooletusest. Kui tuvastatakse selline asjaolu, siis esitatakse kahju hüvitamise nõue juhtimisveas süüdi oleva isiku vastu. Juhtimisveaks loetakse vara enda huvides kasutamist, selle väärtuse ebaõiget kajastamist bilansis ning samuti juriidilise isiku kohustuste põhjendamatut suurendamist. Selleks, et võlgnik vastutaks oma tegude eest, saab kohaldada aresti ja ärikeeldu. Nende eesmärgiks on tagada võlgniku kohustuste täitmine pankrotimenetluses. (Varul, 2003, lk 453-455)

Lisaks pankrotimenetlusele hakatakse kohaldama Euroopa Liidu liikmesriikides ka Maksejõuetusmenetluse määrust, mis hakkab kehtima 26. juunist 2017. Määruse eesmärgiks on aidata jätkusuutlikel äriühingutel edasi tegutseda ning suurendada rahvusvahelist koostööd eelkõige võlausaldajate kaitseks. Äriühingute jätkusuutlikust tagatakse selliselt, et koordineeritakse rahvusvahelisi menetlusi, näiteks võlgniku tervendamisel kohaldatakse Eesti

saneerimisseadust. Rahvusvahelist koostööd süvendatakse sellepärast, et edendada teabevahendust, luues Euroopa Liidu ühine maksejõuetusregister. (Jürgenson & Torga, 2015, lk 624-635)

Kokkuvõttena selgub, et Eestis tegeletakse püsiva maksejõuetusega enamasti pankrotimenetluse kontekstis, kuid maksejõuetust puudutavad ka mitmed teised regulatsioonid. Näiteks saneerimisega rahuldatakse nõudeid majandustegevuse jätkamise kaudu. Pankrotiõigus reguleerib ainult menetluslikke norme. Selle asemel tuleks vaadata ühtset maksejõuetusõigust, kuna see on laiem mõiste, mida uuritakse majanduslike näitajate kaudu. Maksevõimelisuse hindamisel tuleks tähelepanu pöörata äriühingu finantsseisule, ehk millise ülevaate annab ühingu raamatupidamine. Pankrotimenetlus on pikk ja põhjalik protsess ning oluline on menetluse käigus välja selgitada püsiva maksejõuetuse põhjused. Selle jaoks peab võlausaldaja välja selgitama võlgniku varad ja kohustused. Menetlust on võimalik lõpetada ka kompromissiga ehk sõlmitakse kokkulepe võlgniku ja võlausaldajate vahel. Pankrotimenetluses rahuldatakse nõudeid pankrotivaraga, kui aga vara puudub, lõpetatakse menetlus raugemise tõttu. Maksejõuetuse tekitamise eest saab võlgniku vastutusele võtta, kui tuvastatakse toime pandud kuritegu või juhtimisviga.

2. ÄRIÜHINGUTE PANKROTISTUMINE

2.1 Äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjused

Äriühingute püsiva maksejõuetuse tekkimise põhjuseid on mitmeid. Enamasti tekib majanduslik raskus mõne ootamatu sündmuse tagajärjel, kuid on ka neid, kelle äritegevus lihtsalt ebaõnnestub või ei osata pingelistes olukordades toime tulla.

Kõige levinumaks maksejõuetuse tekkimise põhjuseks peetakse ebakompetentset juhtimisoskust, sest just äriühingu juhtorganile langeb kõige suurem vastutus (Altman, 2010, p. 6). Nõrk juhtimine peegeldub ettevõtja olulisemates tegevusvaldkondades nagu näiteks finantssektoris, tootmises ja müügis. Kiiresti kasvav müük, suured investeeringud, arvukalt uusi tooteid ning suured projektid on kõik riskitegurid, mis võivad viia äriühingu kriisini. (Kikas, 2005, lk 16-17) Seega on oluline, et ka ühingu siseselt keegi pidevalt kontrolliks finantsarvestust (Goode, 2011, p. 9). Mõnikord võib ka äriplaan läbi kukkuda, mistõttu ei osata ootamatutes olukordades toime tulla. Samuti võib finantsilise kriisi põhjustada kasvav konkurents teatud tegevusalal, seega on majandusüksuse arengus oluline roll ka turundusel. (Altman, 2010, p. 6) Uue ettevõtja turuletulek ja suurenev rahvusvaheline konkurents on ohtlikud muutused, millega peaks iga jätkusuutlik äriühing arvestama (Kikas, 2005, lk 18).

Ka poliitilised muutused nagu näiteks kehtestatud sanktsioonid võivad oluliselt mõjutada ettevõtjate olukorda, sest ühe kaubanduslepingu lõppemine võib mõjutada paljude tegevusvaldkondade äritegevust (Kikas, 2005, lk 18). Samuti võib maksejõuetuse ohumärkideks olla pidevad maksetähtaegade ületamised, töötajate sundpuhkusele saatmised, juhatuse liikmete sage vahetus, äriühingu nime muutus ning palju muud (Piiroja, 2009, lk 15). Mõned äriühingud ei suuda ära maksta oma võlgasid, samuti ei täida võlausaldajate tagasimaksmise kava ning selle tulemusena võibki tekkida püsiv maksejõuetus. Juriidilise isiku maksejõuetus mõjutab ka füüsilist isikut. Pärast firma pankrotti minemist, võivad tekkida probleemid eraelus. Näiteks perekond elab üle finantsiline kriisi, mis võib halvimal juhul lõppeda abielu lahutamisega. (Inman, 2007, pp. 144-145)

Lõputöös analüüsitakse 2015 ja 2016. aastate viit kohtulahendit, millest kaks lõppevad menetluse raugemisega ning kolme puhul kuulutati välja pankrot. Kaasustes ei mainita

äriühingute nimesid, neid nimetatakse tegevusalade järgi. Pankrotistunud äriühinguid nimetatakse lahendites ka võlgnikeks. Lisaks kohtulahendite analüüsimisele on läbi viidud intervjuu MTA juristi ning pankrotihalduriga, kes selgitasid samuti püsiva maksejõuetuse tekkimise põhjusi.

Esimene lahend käsitleb toitlustusvaldkonnas tegutsevat äriühingut, kes esitas pankrotiavalduse enda pankroti väljakuulutamiseks. Osäühingul oli kohustusi summas 13 496 eurot ning vara väärtuseks hinnati ainult 200 eurot. Maksejõuetuse põhjusteks oli äriplaani ebaõnnestumine ning tegevuse alustamine liiga optimistlike prognoosidega. Võlgnikul tekkis maksuvõlg kahjumliku tegevuse tulemusel. Seega oli majandustegevuse jätkamine võimatu, sest puudus vara ning vahendid võlgnevuste tasumiseks. Kohus oli seisukohal, et võlgnikul polnud võimalik pankrotimenetluse kulusid katta, samuti puudus reaalne vara tagasivõitmise ja tagasinõudmise võimalus. Seega pankrotimenetlus lõpetati raugemise tõttu pankrotti välja kuulutamata. (Pankrotiavaldus, 2016)

Teine lahend käsitleb ehitusvaldkonnas tegutsevat äriühingut, kelle pankrotiavalduse kohaselt oli võlgnik varatu ning kohustusi oli vähemalt 389 053 euro ulatuses, millest suurema osa moodustas maksuvõlg. Kohus tuvastas, et maksejõuetus tekkis, kuna võlgnik ei esitanud raamatupidamisedokumente, samuti olid esitamata 2008- 2011. aastate majandusaasta aruanded. Pankrotiavaldus esitati hilinemisega alles 2016. aastal. Seega esines võlgniku juhatuse tegevuses karistusseadustikus sätestatud raamatupidamise kohustuse rikkumise süüteo tunnuseid. Võlgnikul puudusid vahendid pankrotimenetluse kulude katteks ning ei olnud võimalik vara tagasi võita ega tagasi nõuda. Sealhulgas puudus võimalus esitada nõue juhtorgani liikme vastu, seega lõpetati menetlus pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu. (Pankrotiavaldus, 2016)

Kolmas lahend käsitleb lennundusvaldkonnas tegutsevat äriühingut, kelle pankrotiavalduse kohaselt ei võimaldanud tema majanduslik olukord enam võlausaldajate nõudeid rahuldada. Maksejõuetus algas siis, kui Euroopa Komisjon palus tagasi maksta 85 000 000 eurot ebaseaduslikult saadud riigiabi eest. Aktsiaseltsil oli vara väärtusega 59 200 000 miljonit eurot ning kohustusi 91 000 000 eurot. Tegevus lennurettevõtjana oli lõppenud ning samuti koondati ka töötajaid. Võlgnik oli olnud alates 2006. aastast kahjumis ning puudus reaalne võimalus äritegevuse rahastamiseks. Võlausaldajad ei olnud nõus vähendama nõudeid, seega otsustasid aktsionärid, et äriühingu tegevus lõpetatakse pankrotimenetluse kaudu. Pankrotihaldur leidis, et maksejõuetus algas siis, kui tekkis ootamatu kohustus

Euroopa institutsioonile raha tagasi maksta. Sellega nõustus ka kohus ning kuulutas välja pankroti. (Pankrotiavaldu, 2015)

Neljas lahend käsitleb hulgimüügiga tegutsevat äriühingut, kelle suhtes esitas võlausaldaja kohtule pankrotiavaldu. Avalduse kohaselt oli nende vahel sõlmitud mitmeid laenulepinguid, kus võlausaldaja andis osäühingule laenu. Ühingu oli tasumata põhivõlgnevus, seega avaldaja leidis, et võlgnik on maksejõuetu. Äriregistri 2014. aasta majandusaasta aruandest selgus, et majandustegevus oli olnud kahjumlik. Ajutisele pankrotihaldurile esitatud kontoväljavõttest selgus, et võlgnik oli tegutsenud kuni pankrotimenetluseni aktiivselt majandustegevusega. Halduri kogutud andmete põhjal oli võlgniku vara suuruseks 316 385 eurot ning kohustusi 1 285 399 eurot. Püsiva maksejõuetuse oli põhjustanud laenude ootamatu tagasinõudmine ning ebaõnnestunud tehingud koostööpartneritega. Kohus nõustus ajutise halduriga ning kuulutas välja pankroti. (Pankrotiavaldu, 2015)

Viimane lahend käsitleb logistika valdkonnas tegutsevat osäühingut, kes esitas kohtule avalduse pankroti välja kuulutamiseks. Ajutise pankrotihalduri kohaselt olid bilansis kõik kohustused lühiajalise iseloomuga. Võlgniku varaks olid rahalised vahendid 243 eurot ning kohustusi 61 806 eurot, seega lühiajalised kohustused ületasid ühingu vara. Samuti oli äriühingul maksuvõlgasid summas 109 000 eurot. Ühingu olid töölepingud lõpetatud, kuid töötasid välja maksmata. Lisaks oli võlgniku sõidukile seatud käsutamise keeld ning kinnistutele kohtulik hüpoteek riigi kasuks. Kuna äriühingul puudusid vajalikud käibevahendid, ei olnud võlgnikul võimalust enam oma tegevust arendada. Lisaks oli ühingu majandustegevuse tulemus kahjumlik ning äritegevus seiskunud. Pankrotihaldur oli kokkuvõttes seisukohal, et osäühingu maksejõuetuse tekke põhjuseks oli käibekapitali puudujääk. Kohus nõustus halduriga ning kuulutas välja pankroti. (Pankrotiavaldu, 2015)

Lõputöös analüüsitud kaasuste puhul oli enamasti tegemist tahtmatu maksejõuetusega. Äriühingud ei näinud ette, millal tekivad nende makseraskused. Kuid ühe kaasuse puhul võis tegemist olla ka tahtliku maksejõuetusega, sest rikuti raamatupidamiskohustust. Pankrotiavaldu esitati nelja võlgniku ning ühe võlausaldaja poolt. Võlgnikud selgitasid oma maksejõuetuse põhjuseid ning võlausaldajad tõendasid oma nõude olemasolu. Ajutised pankrotihaldurid andsid ülevaate võlgniku varadest ja kohustustest, seejärel anti hinnang äriühingu edasiseks tegutsemiseks. Enamus kaasuste puhul kuulutas kohus välja

pankroti, kuid kahe äriühingu jaoks lõppes menetlus raugemise tõttu. Analüüsitud kohtulahenditest selgusid mitmed põhjused, miks äriühingutel tekkis püsiv maksejõuetus.

Kuna püsiva maksejõuetuse eelduseks on see, et kohustused ületavad varasid, siis koostati tabel 2, kus nähtub uuritud kohtulahendite varade ja kohustuste mahtu enne pankrotiavalduse esitamist. Toitlustusega tegelevas äriühingus oli kohustusi varadest rohkem ligi 13 000 eurot. Ehitusfirma ei omanud mingit vara, millega kohustusi katta. Lennundusega tegeleval aktsiaseltsil oli kohustusi 32 000 000 rohkem kui varasid. Hulgimüügiga tegeleval firmal oli kohustusi miljon eurot rohkem ning viimasel äriühingul oli varade maht minimaalne.

Tabel 2. Varade ja kohustuste maht uuritud kohtulahendites (autori koostatud)

Äriühing tegevusvaldkonna järgi	Varad (eurodes)	Kohustused (eurodes)
Toitlustus	200	13 496
Ehitus	0	389 053
Lennundus	59 200 000	91 000 000
Hulgimüük	316 385	1 300 000
Logistika	243	61 806

Tabel 3 selgitab äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjusi valitud kohtulahendite näitel. Kõikide kaasuste puhul võib välja tuua selle, et maksejõuetuse ilmnemisel puudus äriühingutel likviidne vara, millega kohustusi täita. Neli ühingut paigutasid raha mittekasumlikult, see oli ka kohtulahendite kõige populaarsem püsiva maksejõuetuse tekitaja. Seega raha nappuse tagajärjel oli ühingute majandustegevus kahjumlik. Kolmel äriühingul oli enne pankroti avalduse esitamist äritegevus pikemat aega lõppenud. Seega võib öelda, et nende maksejõuetusele ei pööratud õigel ajal tähelepanu. Samuti oli sagedam püsiva maksejõuetuse tekitaja rahaliste vahendite puudujääk, mille tagajärjel tekkisid maksuvõlad ega suudetud enam äritegevust arendada. Maksejõuetus algas kahel äriühingul siis, kui tekkis ootamatu kohustus raha tagasi maksta.

Tabel 3. Äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjused valitud kohtulahendite näitel (autori koostatud)

Äriühing tegevusvaldkonna järgi	Maksejõuetuse põhjused
Toitlustus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Äriplaani ebaõnnestumine 2. Tegevuse alustamine liiga optimistlike prognoosidega 3. Raha paigutati mittekasumlikult 4. Puudusid rahalised vahendid maksukohustuse täitmiseks
Ehitus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Puudusid rahalised vahendid maksukohustuse täitmiseks 2. Raamatupidamise kohustuse rikkumine 3. Äritegevus oli pikemat aega lõppenud
Lennundus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Laenu ootamatu tagasimaksmise kohustus 2. Äritegevus oli pikemat aega lõppenud 3. Raha paigutati mittekasumlikult
Hulgimüük	<ol style="list-style-type: none"> 1. Laenu ootamatu tagasimaksmise kohustus 2. Raha paigutati mittekasumlikult 3. Ebaõnnestunud tehingud koostööpartneritega
Logisitka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kohustused olid lühiajalise iseloomuga 2. Puudusid rahalised vahendid maksukohustuse täitmiseks 3. Raha paigutati mittekasumlikult 4. Äritegevus oli pikemat aega lõppenud

MTA sissenõudmise erimenetluse talituse juristi (edaspidi MTA jurist) kogemused näitavad, et püsiva maksejõuetuse põhjusteks on erinevad ärilised ebaõnnestumised, riskide vale hindamine ning turumuutused. Kindlasti võib äriühingu maksejõuetuse tekkimisel mängida rolli ka maksukontrolli läbiviimine, mis lõppeb suurema maksusumma määramisega. (MTA jurist, 2017) Pankrotihalduri hinnangul on maksejõuetuse tekkimine suuresti äriühingu tegevusvaldkonnast. Näiteks põllumajanduses mõjutab maksevõimet ka ilmastiku muutused. Samuti on mõned äriühingud seotud maksupettustega, seega nende puhul võib püsiv maksejõuetus tekkida ka maksukontrolli tulemusena. (Pankrotihaldur, 2017)

Kokkuvõttena selgub, et äriühingute püsiv maksejõuetus on tingitud erinevatest põhjustest. Pankrotiohu tekkimine sõltub suuresti ka äriühingu tegevusvaldkonnast. Analüüsitud kohtulahenditest ning läbiviidud intervjuudest selgusid, et äriühingute püsiva

maksejõuetuse peamine põhjus on see, et puuduvad rahalised vahendid maksukohustuse täitmiseks, mille tulemusena võib tekkida maksuvõlg või viiakse läbi maksukontroll. Samuti võib äritegevus ebaõnnestuda, näiteks äriplaan ei toimi või tehingud koostööpartneritega kukuvad läbi. Selgus, et mitmed äriühingud paigutavad raha mittekasumlikult ehk äriühingutel puudub investeerimisoskus. Üheks maksejõuetuse põhjuseks on ka see, et võib tekkida ootamatu laenu tagasimaksmise kohustus kas koostööpartneritele või võlausaldajatele. Samuti ei pöörata maksejõuetusele õigel ajal tähelepanu, mistõttu püütakse enne pankrotiavalduse esitamist kõik muud meetmed enne ära kasutada.

2.2 Pankrotimenetluse probleemid

Äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjused on enamasti seotud ka pankrotimenetluse probleemidega. Tihtipeale on pankrotihalduril keeruline tuvastada maksejõuetuse põhjust, sest võlgnikud ei ole kättesaadavad ega tee koostööd uurimisorganitega.

Üheks peamiseks pankrotimenetluse probleemiks on see, et võlgadest vabanemiseks kasutatakse variisikuid ning likvidaatoreid. Neid on Eestis umbes 700 ning nende teenuseid kasutavad rohkem kui 10 000 äriühingut. Lisaks on ebaloogiline olukord, kus üks inimene omab üle 100 äriühingu. Seeläbi on saanud riik suurt kahju, sest võlgadest on vabanetud ligi 360 000 000 euro ulatuses. (EVUL, 2016, lk 13-14) Probleemiga nõustus ka MTA jurist, kes arvas, et kui võlgnikule määratakse pärast maksukontrolli läbiviimist suur maksusumma, siis tihti jäetakse äriühing koos võlgadega maha ning ühingu ette pannakse variisik või likvidaator. Sellise tegevuse tulemusena on pankrotihalduritel väga keeruline dokumente kätte saada ning hiljem raamatupidamist kontrollida. (MTA jurist, 2017) Samuti arvas pankrotihaldur, et variisikute kasutamine on üsna levinud meetod, eriti just suuremate probleemide korral (Pankrotihaldur, 2017). Tänu likvidaatorite kasutamisele on erinevaid riigimenetlusi raske läbi viia, sest pole kedagi vastutusele võtta ning seega muutub ka võlanõude esitamine peaaegu võimatuks.

Probleemina võib välja tuua ka äriühingute juhtkonna vähese vastutuse. Murettekitav on see, et Eestis on ligi 19 000 äriühingut, kellel on majandusaasta aruanne vähemalt kaks aastat esitamata. Lisaks kasutavad seda meetodit ka likvidaatorid. Need äriühingud tavaliselt kustutatakse äriregistrist ning tihtipeale tehakse seda koos maksuvõlgadega. (EVUL, 2016, lk 15) Samuti tuleneb äriseadustikust kohustus esitada pankrotiavaldus

õigeaegselt, kuid tihtipeale tehakse seda liiga hilja, siis kui äritegevus on juba pikemat aega lõppenud. Tavaliselt loodab juhtkond, et majandustegevus hakkab paranema või tehakse seda pahatahtlikult, olles teadlik, kuidas tegelikult oleks pidanud käituma. (Riigikantselei, 2013, lk 10) Pankrotihalduri hinnangul viivitatakse tavaliselt avalduse esitamisega, kuna kõik teised meetmed kasutatakse enne ära (Pankrotihaldur, 2017). Samuti töi MTA jurist välja, et tänu hilinenud avaldusele ei pruugi äriühing omada enam mingit vara, isegi pankrotimenetluse kulude katteks (MTA jurist, 2017).

Pankrotihalduri arvates üheks suuremaks probleemiks on see, et tihtipeale ei ole võimalik võlgnikuga kontakti saada. Nad hävitavad dokumente ega esita raamatupidamist, mõnikord isegi siis, kui võlgnik ise esitab pankrotiavalduse. Kui ei ole dokumente esitatud, siis on keeruline ka vara tagasi võita, nõuda sisse võimalikke varalisi nõudeid ning tõendada kuriteo toimepanemist. Seega on halduril raske tuvastada püsiva maksejõuetuse põhjused, kuna selleks puuduvad sisuliselt tõendid. Maksimaalne karistus praegu sellise teo eest on rahatrahv ning meie uurimisorganid üldiselt selliste kuritegudega ei tegele. Tänapäev pole seaduseandja suutnud välja mõelda, kuidas probleeme lahendada. See nõuab oluliselt suuremat analüüsi, mida pankrotihalduril ei ole võimalik teha. Positiivsena võib välja tuua selle, et riik on hakanud mõtlema, kuidas pankrotikuritegudega tegeleda. (Pankrotihaldur, 2017) Näiteks on pooleli maksejõuetuse revisjon, kus vaadatakse üle ka pankrotiseadus (MTA jurist, 2017).

Materjalidest ning intervjuudest selgus, et praegu on pankrotimenetlus liiga pikk ja aeganõudev. Menetluse pikendamiseks tehakse fiktiivseid sularahalaenusid äriühingu kassa tühjendamise eesmärgil, vahetatakse juhatuse liikmeid pankrotimenetluse vältel ja nii edasi. Samuti vähendab menetluse pikk kestus võlausaldajate huvide kaitset. Pankade kui pandipidajate jaoks tähendab menetluse venimine nõuete laekumise aeglust. Tihti kulub halduril vara müüki panekuks liiga kaua aega, samuti ei leidu huvitatud ostjaid ning vara müügist saadud raha väljamaksmise protsess on liiga pikk. Lisaks on nõuete vaidlustamine lihtne ning see aeglustab samuti menetlust. (Riigikantselei, 2013, lk 10) Probleemiga nõustus ka MTA jurist, kes arvas, et menetlus on reeglina kaua kestev (MTA jurist, 2017). Probleemi lahendus võiks olla see, kui seadusandja viiks sisse muudatusi, mis lihtsustaks pankrotimenetlust ning jaotaks kulud võrdselt. Näiteks tuleks lühendada teatud tähtaegu, mille täitmine kiirendaks pankrotimenetluse protsessi. Samuti tuleks seaduses konkreetsemalt sõnastada menetluse eesmärki.

Intervjuudest selgus, et üheks pankrotimenetluse probleemiks on ka sagedased pankrottide raugemised, enamjaolt enne pankroti väljakuulutamist (MTA jurist, 2017). Selle põhjuseks võib olla see, et äriühingutel puudub likviidne vara, millega nõudeid rahuldada. Seetõttu jätab kohus pankrotiavalduse rahuldamata. Pankrotihaldur arvas, et enne menetluse raugemist välditakse pankroti väljakuulutamist viisil, et tehakse firma varadest tühjaks (Pankrotihaldur, 2017). Praegune pankrotiseadus jätab sellise mulje, et raugemine saab toimuda väga lihtsalt. Mingi võimalus peaks olema, kuidas esitada nõuet juhtorgani liikme vastu, kui ta on viinud vara tahtlikult firmast välja. Nagu eelpool mainitud, siis karistusseadustik sätestab küll kaks pankrotiga seotud süütegu, kuid kohtupraktikat on selle kohta minimaalselt. Ehk vastutusele võetakse tänapäeval sellise teo eest väga väheseid võlgnikke.

Praegu rahuldatakse pankrotimenetluses võlausaldajate nõudeid minimaalselt ning see tekitab tunde, et menetlusega kaasneb ka negatiivne mõju ettevõtluskultuurile Eestis. See omakorda soodustab mõnede juriidiliste isikute puhul vastutustunde puudumist. Tulemuseks on see, et üldine ärieetika ning ettevõtluskultuur ei arene ning see mõjub negatiivselt ka investeerimisotsustele. (Riigikantselei, 2013, lk 10) MTA jurist arvas samuti, et suurem osa võlgniku rahalistest vahenditest läheb menetluse kulude katteks, seetõttu on pärast pankroti väljakuulutamist MTA nõuete rahuldamise protsent suhteliselt väike (MTA jurist, 2017). Pankrotihaldur nõustus eeltooduga ning lisas, et võlausaldajate nõuete rahuldamise protsent on aastatega vähemaks jäänud. Selle põhjuseks võib olla see, et kohustuste maht võrreldes varaga on ebaproportsionaalselt suur või siis puudub üldse vara olemasolu. (Pankrotihaldur, 2017) Kuna pankrotimenetlus on väga kulukas, siis tihtipeale võlgnikul ei jätku vahendeid võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Seega tuleks läbi mõelda rahaliste vahendite jaotus kogu protsessis nii, et kõiki osapooli võrdselt koheldaks.

Pankrotimenetluses on üheks probleemiks ka seotud võlausaldajad ja nende võrdsustamine teiste võlausaldajatega. Seotud võlausaldajate nõuete pessa esitamine on väga lihtne ning nende vaidlustamine on keeruline ja tihti ka perspektiivitu. Tihtipeale hääletatakse teised võlausaldajad seotud võlausaldajate poolt üle. Häälte ülekaal aitab näiteks läbi suruda kompromissettepanekut, mis MTA huvisid võib kahjustada. Samuti otsustab ka pankrotitoimkonna koosseisu võlausaldaja, kellel on kõige rohkem hääli. (MTA jurist, 2017) Pankrotihaldur lisas, et samuti võivad võlgnikud kuritarvitada menetlust, tekitades

lähikondlaste nõudeid, et saavutada kontroll pankrotimenetluse üle. (Pankrotihaldur, 2017) Seadusandja võiks siinkohal jällegi mõelda, kuidas teha seotud võlausaldajate nõuete esitamine raskemaks. Näiteks kõigepealt tuleks uurida, mis võlausaldajaga on tegu ning mis eesmärk tal menetluses on.

Paljude probleemide lahendus võiks olla see, kui tehtaks rohkem ennetustööd, et võlgnike pahatahtlikut tegevust piirata. Praegu on Eestis äritegevust kerge alustada, samuti kehtib ettevõtlusvabadus. Lisaks puudub piirang selle kohta, mitut majandusüksust üks inimene omada võiks ning äriühingute vastutusele võtmiseks puuduvad kindlad regulatsioonid. Seega võiks nii äriregistris kui ka mitmetes seadustes sisse viia järgmine muudatus. Näiteks juhatuse liige, kelle äriühingul on võlad ning majandusaasta aruanded esitamata, võiks puududa võimalus oma majandusüksust kellelegi edasi müüja. Samuti ei tohiks luua uut juriidilist keha enne, kui eelmisel äriühingul esineb probleeme või olulisi puudujääke. Selline lahendus aitaks parandada Eesti ärimaastikku, vähendades pahatahtlikult tegutsevate äriühingute arvu.

Kuna MTA uus strateegia tugineb eelkõige äriühingute toetamisele ja nõustamisele, siis arvan, et uus lähenemine võib aidata ka pankrotimenetluse probleeme lahendada. Kui maksukohustuslaste maksekäitumine paraneks, oleks ka neid äriühinguid vähem, kes lõpetavad oma majandustegevuse pettuslikul viisil. Kui ettevõtjad tunnevad, et neid toetatakse, siis võib-olla tehakse ka võlausaldajate ja pankrotihalduritega rohkem koostööd ning hoidutakse maksupettustest. Uus lähenemine on andnud juba tulemusi, kuna MTA on paljude tegevusvaldkondadega teinud koostööd. Ettevõtjad suhtuvad positiivselt sellesse, kui MTA annab neile põhjaliku ülevaate tegevusvaldkonna probleemide kohta ning kui pakutakse võimalikke lahendusi, kuidas ettevõtja maksuasjad korda saaksid.

Kokkuvõttena selgub, et pankrotimenetluse suurimaks probleemiks on see, et võlgadest vabanemiseks kasutatakse likvidaatoreid ja variisikuid. Seeläbi on pankrotihalduril ja ka teistel uurimisorganitel raske läbi viia menetlusi, sest endised juhatuse liikmed pole enam kättesaadavad. Samuti on äriühingute juhtkonnal vähene vastutus, sest ei esitata majandusaasta aruandeid ega pankrotiavaldust õigeaegselt, mistõttu kustutatakse juriidiline keha äriregistrist. Lisaks on pankrotimenetlus aeganõudev ning kulukas protsess, mistõttu nõuete rahuldamise ajaks puudub võlgnikel vara ning raha. Kohus jätab tihti pankrotiavalduse rahuldamata, mistõttu lõppevad menetlused raugemistega ning võlausaldajate nõuded jäävad rahuldamata. Samuti on probleemiks seotud võlausaldajate

nõuete esitamise protsess, mis praegu saab toimuda väga lihtsalt. Probleemide lahendus võiks olla see, kui uue äriühingu loomise süsteem muutuks, samuti ei tohiks firmal olla võlgnevusi, enne kui hakatakse seda edasi müüma.

KOKKUVÕTE

Alati ei pruugi äritegevuses nii hästi minna nagu plaanitakse. Äriplaani ebaõnnestumise korral võib äriühingul olla palju võlgnevusi ja kohustusi, mida ei suudeta enam täita. Maksejõuetuse tekkimisega on võimalik majandustegevust jätkata või siis vastupidiselt kustutada juriidiline keha ärimaastikult. Kui selgub, et äriühing on püsivalt maksejõuetu, lõpetatakse äritegevus pankrotimenetluse kaudu.

Lõputöö teema aktuaalsus seisneb selles, et äriühingud on leidnud uue võimaluse, kuidas võlgadest vabaneda. Nimelt on olemas selliseid ettevõtjaid, kelle eesmärgiks on majandusüksus likvideerida nii, et võlausaldajad ei saaks enam võlgasid sisse nõuda. Seetõttu jääb riigil saamata suur osa tulust. Samuti tegutsevad juhatuse liikmena niinimetatud variisikud, kelle abil püütakse varjata, kuidas pankrotti on mindud.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et töös käsitletakse maksejõuetuse tekke põhjuseid kohtupraktikast, samuti uuritakse erinevatest aspektidest probleeme pankrotimenetluses. Sellisel kujul pole teadaolevalt uuringuid läbi viidud. Kuna MTA uus strateegia keskendub peamiselt ettevõtjate toetamisele ning nõustamisele, siis antud töö pakub lahendusi, kuidas selline lähenemine aitaks äriühingutel parandada maksekäitumist ning pankrotimenetluses hoolsuskohustuse täitmist.

Lõputöö probleemiks oli asjaolu, et äriühingutel puudub likviidne vara nii nõuete rahuldamiseks kui ka pankrotimenetluse kulude katmiseks. Seetõttu püütakse menetlusest kõrvale kalduda ning teha võlausaldajate jaoks protsess võimalikult keeruliseks.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada püsiva maksejõuetuse põhjused ning probleemid pankrotimenetluses.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade maksejõuetuse ajaloost. Pankroti mõiste pärineb keskaegsest Itaaliast ning seda seostati algsest kaupmeestega, kelle lootusetu varaline seis põhjustas nende maksejõuetuse. Varajases maksejõuetusõiguses karistati maksejõuetut inimest vabaduse kaotamisega ning võlavanglad eksisteerisid mitmeid sajandeid. Esimesena taastus pankrotiõigus renessansi ajastul, näiteks loodi esimesed pangad. Euroopa pankrotisüsteem hakkas arenema keskaja kaubanduslike linnade jõukal perioodil. 19 ja 20. sajandil suurenesid maksejõuetused, kuna maailm oli sõjalises

konfliktis. Eesti maksejõuetusõigus pärineb taasiseseisvumisajast, kui loodi esimene pankrotiseadus.

Teiseks uurimisülesandeks oli kirjeldada äriühingute kaasaegsest maksejõuetust ning pankrotimenetlust. Füüsilise ja juriidilise isiku maksejõuetused on erinevad, töös räägiti äriühingute maksejõuetustest. Maksejõuetuse mõiste on laiem kui pankrot, ehk seda käsitletakse majandusliku eesmärgina. Samuti saab maksejõuetuse puhul rääkida ka majandustegevuse jätkamisest. Maksejõuetuse tekkimise korral tuleks vaadata, kas seda on tehtud tahtlikult või tahtmatult. Pankrot tähendab püsivat maksejõuetust, mida reguleeritakse pankrotimenetlusega. Pankrotiavalduse võib esitada nii võlgnik kui ka võlausaldaja. Ajutine pankrotihaldur peab kindlaks tegema, kas maksejõuetus on püsiv või ajutine. Pärast pankroti välja kuulutamist muutub võlgniku vara pankrotivaraks, millega rahldatakse võlausaldajate nõudeid. Tihti lõppeb menetlus raugemise või kompromissiga. Samuti võib võlgnikku vastutusele võtta maksejõuetuse tekitamise eest.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli anda ülevaade äriühingute püsiva maksejõuetuse põhjustest. Selleks uuriti viite kohtulahendit ning viidi läbi kaks intervjuud. Kohtulahenditest selgus, et püsiva maksejõuetuse peamiseks põhjuseks oli see, et maksejõuetuse ilmnemisel puudus äriühingutel likviidne vara, millega nõudeid rahuldada. Nii kaasustest kui ka intervjuudest selgus, et tihti tekib maksejõuetus erinevate äriliste ebaõnnestumiste tagajärjel, näiteks paigutatakse raha mittekasumlikult. Kokkuvõttena kõige populaarsem maksejõuetuse põhjustaja oli rahaliste vahendite puudujääk maksukohustuse täitmiseks, mille tulemusena tekkisid maksuvõlad. Püsiva maksejõuetuse põhjustajaks võib olla ka maksukontrolli läbiviimise tulemusena määratud suur maksusumma, ehk toime pandud maksupettus.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida pankrotimenetluse probleeme. Selleks uuriti ühte teadusartiklit- ja uuringut ning viidi läbi kaks intervjuud. Analüüsi tulemusena selgus, et pankrotimenetluse peamine probleem on see, et äriühingute juhtkonnal on vähene vastutus. Näiteks kasutatakse võlgadest vabanemiseks likvidaatoreid ning variisikuid, pankrotiavaldus esitatakse liiga hilja, võlgnikud ei esita tõendeid ega ole kättesaadavad ning puudub vara, millega võlausaldajate nõudeid rahuldada. Probleemi lahendusena pakuti välja see, et äriühingul ei tohiks esineda puudujääke enne, kui hakatakse ühingat võõrandama. Samuti tuleks enne juriidilise keha loomist uurida, kas juhatuse liikme endine äriühing omab võlgasid või millisel viisil lõpetati eelmise äriühingu tegevus.

Selleks, et lõputöö probleemi lahendada, tuleks nii seadusandluses kui ka äriregistris sisse viia muudatusi, mis tagaks selle, et pahatahtlikult tegutsevaid võlgnikke oleks ärimaastikul vähem. Seega võiks tulevikus lõputöö lahendusi põhjalikumalt uurida, et toimuksid võimalikud seadusemuudatused.

SUMMARY

There are several factors affecting permanent insolvency. Often a legal body is created offhandedly, therefore there is no business plan or a vision to achieve their goals. Many businesses do not analyse their actual solvency and hence, they might have debts or in the worst case of scenario, they have to declare bankruptcy.

The graduation thesis has been written on the topic „The Reasons and Problems of Permanent Insolvency in Bankruptcy Proceedings“. It has been written in Estonian and consists of 40 pages. The author has used 37 sources, which all have been referred to in the text.

The problem in the thesis relies in the fact that businesses are lacking liquid assets to satisfy the requirements and to cover the costs of bankruptcy procedures. Thus, many firms try to avoid the proceedings and hence, make the job of the creditors very complex.

The aim of the thesis is to find out the reasons for permanent insolvency and the problems in the bankruptcy proceedings.

To achieve the aim, the thesis includes the following research tasks:

1. To give an overview of the history of insolvency.
2. To describe the modern business insolvencies and the proceedings of bankruptcy.
3. To give an overview of the reasons for permanent business insolvencies.
4. To analyse the problems in bankruptcy proceedings.

The theoretical part of the thesis is to give an overview of the history of insolvency and to describe the modern business insolvencies and the proceedings of bankruptcy. The analysis part of the thesis is used qualitative research methods to investigate professional literature, laws and court decisions.

The analysis resulted in the finding that the most frequent cause for insolvency was the shortage of financial resources to cover the debt requirements which may led to tax arrears or is carried out tax inspection. It appeared that often the financial inabilities occur due to different business failures, for example a non-profitable financial resource allocation. The main problem of the bankruptcy procedure is the lack of responsibility of the board members in businesses. For example, in order to avoid the debts, the shadow persons and

liquidators are being used; the application for bankruptcy is submitted too late; debtors do not submit evidence and they are not reachable; or there are no financial resources to satisfy the requirements of the creditors. As a solution, the paper proposed that businesses should not have financial deficits before they start to dispossess the company. Additionally, before creating the juridical body, it should be investigated whether the previous company of the board member has any debts and how were the business processes terminated.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Alekand, A., 2004. *Sundtäitmis- ja pankrotiõigus*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Altman, E., 2010. *Corporate Financial Distress and Bankruptcy*: Third edition, p. 6. Leitud: Google Scholar. [11.05.2017]
- Creditinfo, 2017. *Pankrotid Eestis 2016*: Paneeluuring. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://web.creditinfo.ee/pankrotid2016.pdf> [Kasutatud 12.02.2017].
- Eesti Keele Sihtasutus, 2013. *Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2013*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=pankrot&F=M> [Kasutatud 02.12.2016].
- EVUL., 2016. Eesti Võlausaldajate Liit: Maksejõuetused tuleb saada kontrolli alla. *MaksuMaksja*, nr 6/7, lk 13-15.
- Finch, V., 2002. *Corporate Insolvency Law. Perspectives and Principles*. Cambridge: Cambridge University.
- Fletcher, I., 2009. *The Law of Insolvency*: Fourth edition, pp. 15-25. Leitud: Google Scholar. [15.01.2017]
- Goode, R., *Principles of Corporate Insolvency Law*: Fourth edition, p. 9. Leitud: Google Scholar. [11.05.2017]
- Gratzer, K & Stiefel, D., 2008. History of Insolvency and Bankruptcy from an International Perspective. *Södertörn Academic Studies*, 38, pp. 5-7. Leitud: Google Scholar. [26.11.2016].
- Inman, P., 2007. *Managing your debt*. London: Which.
- Jürgenson, K. & Torga, M., 2015. Maksejõuetusmenetluse (uuesti sõnastatud) määrus-samm tervendamise ja rahvusvahelise koostöö suunas. *Juridica*, nr 9, lk 624-635.
- Kikas, M. 2005. Pankrotimenetluse algatamine ja pankroti väljakuulutamise. Magistritöö, Tartu: Tartu Ülikool
- Manavald, P., 2008. Maksejõuetusõigus ja -terminoloogia on jõudmas uude arengujärku. *Õiguskeel*, nr 4, lk 3.

Manavald, P., 2008. Pilk Eesti maksejõuetusõigusele läbi õigusökoonoomika prisma. *Juridica*, nr 6, lk 383-389.

Martin, N., 2005. The role of history and culture in developing bankruptcy and insolvency systems: the perils of legal transplantation. *University of New Mexico School of Law*, pp. 2-4. Leitud: Google Scholar. [02.12.016].

Niklus, I., 2008. Saneerimisseaduse eelnõust. *Juridica*, nr 6, lk 369-376.

Pankrotiavaldus (2015), 2-15-10110.

Pankrotiavaldus (2015), 2-15-13470.

Pankrotiavaldus (2015), 2-15-17505.

Pankrotiavaldus (2016), 2-16-11090.

Pankrotiavaldus (2016), 2-16-16447.

Pankrotiseadus (2016).

Piiroja, M., 2009. *Pankrot*. Agitaator.

Riigikantselei, 2010. Maksejõuetuse põhjuste analüüs: Kokkuvõte olulisematest uurimistulemustest. [Võrgumaterjal] Leitav: https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content/editors/TOF/TOF_uuringud/20_uuringu_aruanne_maksejouetus.pdf [Kasutatud 02.12.2016].

Riigikantselei, 2013. *Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring*. Tallinn: Riigikantselei.

Riigikohus, 2008. *Pankrotimenetluse raugemise kohtupraktika*. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond.

Safley, T., 2013. The History of Bankruptcy: Economic, social and cultural implications in early modern Europe. *Routledge*, pp. 1-16. Leitud: Google Scholar. [02.12.2016].

Saneerimisseadus, 2017.

Tabb, C., 2014. Law of Bankruptcy: Third Edition. *Overview of Bankruptcy*, p. 1. Leitud: Google Scholar. [18.04.2016].

Toom, T., 2014. Äriühingu püsiv maksejõuetus ja edasiste maksete tegemine. *Juridica*, VI, lk 485- 489.

Varul, P., 2003. Võlgniku vastutus pankroti korral. *Juridica*, nr 7, lk 449-456.

Varul, P., 2013. Maksejõuetusõiguse areng Eestis. *Juridica*, IX, lk 234- 237.

Varul, P., Kaljurand, A., Mailend, A., Pikmets, H., Tolstov, L., 2005. Äriühingu juhtorganid. Tallinn: Äripäeva Kirjastus.

Varusk, M. 2008. Maksejõuetus – mis see on? [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk._maksejouetus_-_mis_see_on.pdf [Kasutatud 02.12.2016].

Wood, P., 2007. The Law and Practice of International Finance Series: Second edition. *Principles of International Insolvency*, pp. 13-19. Leitud: Google Scholar. [12.01.2017].

Välja, Merlin. 2013. Pankrotiavalduse esitamise kohustus. Bakalaurusetöö, Tallinn: Tartu Ülikool

Äriseadustik, 2017.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti sissenõudmise erimenetluse talituse juristiga

Intervjuu kuupäev: 15.03.2017

Millised on peamised põhjused, miks äriühingutel tekib püsiv maksejõuetus?

Reeglina tekib äriühingutel püsiv maksejõuetus siis, kui kohustused ületavad varasid ning see ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Miks selline olukord tekkida võib on mitmeid – erinevad ärilised ebaõnnestumised, riskide vale hindamine, turumuutused ja nii edasi. Kindlasti võib äriühingu maksejõuetuse tekkimisel mängida rolli ka maksukontrolli läbiviimine, mis lõppeb suurema maksusumma määramisega. Sellisel juhul jäetakse tihti äriühing koos võlgadega maha ning ettevõtte ette pannakse variisik.

Statistika näitab, et pankrotte kuulutatakse välja aastatega järjest vähem, mis võib olla selle põhjuseks? Kas seda näitab ka Teie praktika?

Statistika puhul tuleks vaadata ka pankrotimenetluse raugemisi, sest neid juhtumeid on endiselt palju. Füüsiliste isikute pankrotimenetlusi on pigem juurde tulnud.

Millised probleemid esinevad seoses pankrotiavalduse esitamisega?

Avaldus esitatakse tihti liiga hilja, kuigi juhatuse liikmel on äriseadustikust tulenev kohustus esitada avaldus õigeaegselt. Praktika näitab seda, et pankrotiavalduse õigeaegse esitamata jätmise korral, puudub äriühingul isegi vara pankrotimenetluse kulude katmiseks.

Millised on peamised probleemid pankrotimenetluses?

Pankrotimenetlus on reeglina pikk ning kulukas menetlus. Optimaalne menetluse kestvus on kuskil 2 aastat, kuid mõni menetlus võib kesta ka 10 aastat, mis on siiski erandiks. Kui äriühing on juba pankrotis, siis MTA nõuete rahuldamise protsent on suhteliselt väike. Pankrotimenetluses on üheks probleemiks ka seotud võlausaldajad ja nende võrdsustamine teiste võlausaldajatega, kuna reeglina need vastanduvad nii-öelda sõltumatute võlausaldajate huvidele. Seotud võlausaldajate nõuete pessa esitamine on väga lihtne ning nende vaidlustamine on keeruline ja tihti ka perspektiivitu.

Kas olete kokku puutunud äriühingutega, kes kasutavad võlgadest vabanemiseks niinimetatud variisikuid?

Jah, seda meetodit kasutatakse tihti. Tehakse äriühing tühjaks ja seejärel pannakse variisikud ühingut juhtima. Sellisel juhul ei saa pankrotihaldurid tihti enam dokumente kätte ning mingit raamatupidamist sisuliselt enam olemas ei ole.

Kas pankrotimenetlused on Teie jaoks lõppenud pigem lahendiga või lahendita, ehk kui palju nõudeid rahuldatakse?

Väga vähe rahuldatakse MTA nõudeid. MTA peab pankrotiavalduse esitamisel arvestama sellega, et nende nõudeid ei pruugita rahuldada.

Millised on peamised põhjused, miks äriühingud ei rahulda võlausaldajate nõudeid?

Peamine põhjus on ikkagi vara puudumine. Tihti kajastatakse varana ka debitoorseid võlgnevusi, mille sissenõudmine aga realselt võimalik ei ole.

Mida peaks Teie arvates pankrotimenetluses muutma ning ka seadusandluses?

Pankrotiseadus on küllaltki aegunud ning hetkel on pooleli maksejõuetuse revisjon, kuhu kuulub ka pankrotiseaduse ülevaatamine. Üks probleeme pankrotimenetluses MTA jaoks on kindlasti seotud võlausaldajad ja nende häälte enamus. Ehk tihtipeale hääletatakse teised võlausaldajad seotud võlausaldajate poolt üle. Häälte ülekaal aitab näiteks läbi suruda kompromissettepanekut, mis MTA huvisid võib kahjustada. Samuti otsustab ka pankrotitoimkonna koosseisu võlausaldaja, kellel on kõige rohkem hääli (praktiliselt on toimikonnal kõrge hääl, kes võtab vastu tähtsaid otsuseid).

Kuidas MTA uus strateegia aitaks pankrotimenetluse probleeme lahendada?

MTA uue strateegia üheks eesmärgiks on ettevõtjate toetamine. Läbi pankrotimenetluse võiks seda ellu viia seeläbi, et lõpetatakse pankrotiavalduse esitamisega nende äriühingute tegevus, kes näiteks tegelevad ebaseaduslikult maksude optimeerimisega (nn tööjõurendiskeemi kasutamine).

Lisa 2. Intervjuu pankrotihalduriga

Intervjuu kuupäev: 17.03.2017

Millised on peamised põhjused, miks äriühingutel tekib püsiv maksejõuetus?

See võib sõltuda paljuski tegevusvaldkonnast. Võib olla globaalsemaid mõjutusi ja vähem globaalseid, siseturust tingitud. Näiteks toimus 2007- 2008. aastatel kinnisvaraturu kokkukukkumine, kus läks halvasti paljudel kinnisvaraga tegelevatel äriühingutel üle kogu maailma. Sellega omakorda tekkis aga terve ahelreaktsioon - kõigepealt tekkis maksejõuetus kinnisvara arendajatel ja ehitusfirmadel, siis ehitusmasinate- ja materjalide müügiga tegelevatel äriühingutel, sisustajatel ja nii edasi. Põllumajanduses aga võib tekkida maksejõuetus loomupärase riski tagajärjel- ebasoodsad ilmastikuolud, ebaõnnestunud investeeringud, kiire hinnatõus ning müügihindade suur kõikumine (asjaolud, mida ei ole võimalik täie kindlusega ette näha). Samas on ka neid äriühinguid, mille maksejõuetus on tekitatud sihilikult, näiteks on seotud maksupettustega.

Statistika näitab, et pankrotte kuulutatakse välja aastatega järjest vähem, mis võib olla selle põhjuseks? Kas seda näitab ka Teie praktika?

Selle põhjus on see, et ärimehed mõtlevad järjest rohkem välja võimalusi, kuidas pankroti väljakuulutamist vältida. Probleemide tekkimisel tehakse firma tühjaks ning see loob soodsad tingimused selleks, et pankrotimenetlus raugeks. Seega pankrotti pole mõtet välja kuulutada, kui äriühing ei oma enam vara.

Millised probleemid esinevad seoses pankrotiavalduse esitamisega?

Tavaliselt viivitatakse pankrotiavalduse esitamisega. Seda tehakse justkui viimase võimalusena, kui kõik teised meetmed on ära kasutatud.

Millised on peamised probleemid pankrotimenetluses?

Probleeme esineb nii pankroti eelnevas kohtumenetluses kui ka järgnevas pankrotimenetluses. Ajutises menetluses esinevad järgmised probleemid:

1. Kui tegemist on võlausaldaja avaldusega, siis ei ole võimalik võlgnikuga kontakti saada.
2. Võlgnikud hävitavad oma dokumente ning ei esita raamatupidamist.

3. Pankrotihalduril on raske tuvastada maksejõuetuse põhjuseid, sest selleks puuduvad tõendid.

Pankrotimenetluse probleemid kasvavad üle tavaliselt ajutisest menetlusest. Kui ei ole dokumente esitatud, siis on keeruline ka vara tagasi võita, nõuda sisse võimalikke varalisi nõudeid ning tõendada kuriteo toimepanemist. Samuti võivad võlgnikud kuritarvitada menetlust, tekitades lähikondlaste nõudeid, et saavutada kontroll pankrotimenetluse üle.

Kas Teil on raske saada äriühingutega kontakti (välja selgitamiseks varad ja kohustused)?

Jah, see on tänapäeval üks peamiseid pankrotimenetluse probleeme, mis varasematel aastatel polnud nii aktuaalne. Tihtipeale, kui võlgnik esitab ise avalduse, ei ilmu ta kohtusse ega esita dokumente. Dokumentide kaotamise tagajärjel ei juhtu üldiselt midagi, maksimaalne karistus on rahaträhv. Üldiselt meie uurimisorganid ka ei tegele nende kuritegudega.

Kas olete kokku puutunud äriühingutega, kes kasutavad võlgadest vabanemiseks niinimetatud variisikuid?

See on üsna levinud meetod. Suuremate probleemide korral on tõenäosus suurem, et seda variisikut kasutatakse.

Kas pankrotimenetlused on Teie jaoks lõppenud pigem lahendiga või lahendita, ehk kui palju nõudeid rahuldatakse?

See sõltub kõik menetlusest, kuid nõuete rahuldamise protsent on aastatega vähemaks jäänud. Võlausaldajate nõudeid rahuldatakse minimaalselt.

Millised on peamised põhjused, miks äriühingud ei rahulda võlausaldajate nõudeid?

See sõltub jällegi äriühingu eripärast. Mõndadel ühingutel on kohustuste maht ebaproportsionaalselt suur võrreldes vara väärtusega. Paljud äriühingud aga ei omagi vara-kõik liisitakse, renditakse ja nii edasi, seega neil pole ka kaotada midagi. Võlausaldajate poolt üritatakse tavaliselt kõigepealt täitemenetlusega oma probleeme lahendada ja pankrotimenetlus ongi alles viimaseks astmeks – kui täituril ka enam midagi võlgnikult võtta ei ole.

Mida peaks Teie arvates pankrotimenetluses muutma ning ka seadusandluses?

Tänaseks pole seaduseandja suutnud välja mõelda, kuidas probleeme lahendada. See nõuab oluliselt suuremat analüüsi, mida pankrotihalduril ei ole võimalik teha. Vanasti järgnes hilinenud pankrotiavalduse esitamisele kriminaalne karistus, mis oli distsiplineeriv. Alates 2015. aastast see karistusseadustiku paragrahv ei kehti. Positiivseks võib välja tuua selle, et riik on hakanud mõtlema, kuidas pankrotikuritegudega tegeleda. Kindel on see, et mingisugune karistus või õppetund võiks järgneda ka variisikutele. Ilmselt siis oleks ka pahatahtlikult tegutsevad võlgnikke vähem. Samuti pole praegu karistatav teguviis, kus kolmandad isikud (näiteks lähikondlased) ei anna informatsiooni pankrotihalduritele. Kindlasti nõuab pankrotimenetlus läbi kohtu ka liiga palju ressursi.